

THEEVISITE BIJ LIEVE VLAMINCKX

Ze is 53, literaire regentes - Nederlands, aardrijkskunde en geschiedenis - uit donkere tijden toen vrouwen in het katholiek onderwijs nog ontslag moesten nemen als ze durfden te trouwen. Al dertig jaar geeft ze les, twintig daarvan in het beroepsonderwijs. Wij, drie Germanisten in spe, interesse voor didactiek en bezorgd om het beroepsonderwijs in het bijzonder. Idealisme alsnog. Een confrontatie. Lieve introduceerde "andere" niet-traditionele werkvormen in haar beroepsklas.

Na tien jaar traditioneel onderwijs kwam ik nogal onvoorbereid in een autonome beroepsschool terecht. Ik sta er nog steeds. Omdat het een school is waar niet alleen mensen met een andere onderwijsopleiding les geven - de eerste directrice was verpleegster - begon ik te voelen dat mijn opleiding "te intellectueel" geweest was. Eigenlijk kon het niet langer. Tegelijk ontdekte ik ook dat het me beter lag tussen die praktijk en de stages te werken. Langzamerhand ben ik dan naar andere werkvormen toe geëvolueerd.

Vertel 'es wat over die school.

Die werd opgericht door een dokter. De leerlingen liepen stage in zijn privé-kliniek : goedkope werkkrachten. Later zocht de school aansluiting bij het katholieke net. Naast Nationale Opvoeding heeft ook Volksgezondheid zijn zeg. Het is wel een erg klein schooltje, nog geen honderd leerlingen. Het schoolgebouw op zich biedt nogal wat mogelijkheden : een oud statig herenhuis met enorm veel kamers. We kunnen steeds van lokaal wisselen, rommel maken, zonder anderen te storen.

Sinds kort is Lieve niet meer de enige lerares Nederlands op school. Ze heeft er een jongere collega bijgekregen. Ook zij werkt "anders". Samen les geven is er niet bij. Ze hebben aparte klassen. Onderwerpen worden echter samen besproken, materiaal uitgewisseld en er worden gezamenlijke theateruitstapjes georganiseerd.

De leerlingen staan anders tegenover mij dan tegenover mijn collega. Dat is leeftijdsgebonden. Ik ben 53 en word vaak met de zonden van hun moeders beladen. Daar is niks aan te doen. Ik word in die rol geduwd. Tot voor tien jaar had ik daar geen last van. Integendeel, ik was zowat hun vertrouwenspersoon. Iemand die heel anders reageerde dan hun moeder en die daardoor erg geapprecieerd werd. Ach, dat verandert allemaal.

Leerlingen die in de beroepsschool komen voelen zich vaak verschrikkelijk gefrustreerd, vooral zij die uit een technische of algemene richting komen.

Die frustratie valt bij ons nogal mee. Kinderverzorging en de - zeg maar - sanitaire afdeling worden door de bui-

tenwereld relatief gunstig beoordeeld. Het is ook een autonome beroepsschool. Binnen de school bestaat geen discriminatie. Concurrentie met andere afdelingen is er niet.

Van beroepsschoolleerlingen wordt gezegd dat ze "concreet" zijn ingesteld. Dat ze nooit tot "abstraheren" komen. Komen ze daar wel toe, dan gebeurt dit via een heel concrete weg.

Beroepsschoolleerlingen zijn regelrechte flapuiten. Ze zouden alles op tafel gooien. Soms heb ik het daar wel wat moeilijk mee. Je kunt zo'n emotionele reactie niet voorzien. Ze kunnen keihard zijn. Ik weet vaak zelf niet wat ik daar mee aan moet. Ik ben tenslotte geen therapeut. Toch probeer ik altijd open te staan. Het gebeurt wel 'es dat er ineens wat scheef zit in de klas. Dan verhuizen we naar onze praatklas om de problemen maar meteen uit te praten. Zo leren ze naar elkaar, maar vooral ook naar zichzelf te luisteren.

Ze leren ook praten en dat is iets wat ze vaak van thuis niet hebben meegekregen. Geen kranten, nauwelijks tijdschriften en op televisie wordt zelfs het journaal niet meegepikt.

Boeken worden nooit gelezen. We hebben overigens een goede schoolbibliotheek. Als ze al eens iets lezen, is het het dunste boekje met de grootste letters. Sommigen lezen een boek na een fragmentje in een bloemlezing.

Weinig abstracties, heftige emoties, lezen is er niet bij en van het actuele gebeuren weten ze ook al niet veel. Toch zou Lieve ze geen dommeriken willen noemen.

Ik zou ze vooral niet willen onderschatten. Collega's hoor ik wel eens zeggen van : dat kunnen die van ons toch niet - en dan gaat het vaak over dingen die met verstand niets te maken hebben.

Troetelkinderen

Lieve geeft les in de drie hoogste jaren van het Hoger Secundair Beroepsonderwijs. En die jaren verschillen nogal wat. In een vierde zijn ze nog schools. In een vijfde komen er veel nieuwelingen bij. Door de stage veranderen er veel. Lieve voelt zich in dit jaar het best. Ze is daar ook titularis. Veel vriendschap.

We kunnen goed met elkaar praten. Als er problemen zijn, komen ze meestal naar mij toe.

In de vijfde wordt nog goed samengewerkt. In de zesde niet meer. Met één voet staan ze al buiten de school. Een mentaliteit van : we moeten nog een jaartje kloppen. Wat vroeger leuk was, is nu kinderachtig. Het enthousiasme brokkelt af. Ook voor de stage. Fundamentele verveling.

Je hebt haantjes-de-voorsten - met heel veel succes bij de jongens - en anderen die daar zo bangelijk zitten, die verstandelijk niet meekunnen of omdat ze niet durven.

Weerbaarheid

Lieve wil haar leerlingen durf meegeven. Weerbaarheid is een beter woord, vindt ze. Het onderwijs moet eigenlijk anders. Veel de school uit, naar buiten, met projecten werken. Maar dat kan niet door het lesrooster.

De durvers heb ik niet graag. Als ze weerbaar worden, krijg je als eerste hun kritiek te verwerken. Wie weerbaar wil zijn, moet z'n mond durven open te doen. Om hen "mondig" te maken, probeer ik ze in de lessen aan de praat te krijgen.

Volgens Lieve kan dit het best in situatiespelen, of met groepswork, ze verslag laten uitbrengen.

Ze vindt niet dat onderwerpen die in haar lessen aan bod komen noodzakelijk iets met het toekomstige beroep van haar leerlingen te maken moeten hebben. Lieve zat ook in de commissie voor de nieuwe leerplannen gezins - en sanitaire hulp. De leerstof heet aan te sluiten bij de realiteit van de leerlingen. Maar dat is niet noodzakelijk hetzelfde als de beroepsrealiteit.

Iedereen staart zich daar blind op. Ik vind dat dom. Dat beroep is tenslotte maar een deel van het leven en bovendien vinden ze, als ze van school af zijn, niet eens werk. Laat alsjeblieft die onderwerpen over potten en pannen en ziekenbezoek en bejaardenomgang uit de lessen Nederlands. Enfin, het programma is er en het ligt ergens in de onderste la.

Lieve maakt tijdens het groepswork nooit opmerkingen over de taal.

Het komt erop aan dat ze praten. Tijdens de voorbereiding van een simulatiespelletje vragen ze wel 'es of ze dialect mogen gebruiken. Dan zeg ik - wie is die vrouw die je speelt? - spreekt ze AN in werkelijkheid? - neen, dan hoeft het nu ook niet. In een gewone vraag - en - antwoordles vraag ik hen wel AN te spreken. Meestal doen ze dat spontaan. Corrigeren doe ik nooit. Ze weten het zelf wel als ze fout zitten. Uitdagend dialect neem ik niet. Het gaat dan niet meer om de taal maar om de houding. M'n collega's vinden wel eens dat ik ze te weinig Nederlands leer.

Rommel en andere toestanden

Enkele jaren geleden begon Lieve op haar school met dramatische werkvormen. Ze had een cursus gevolgd en was er met een overdosis aan enthousiasme ingevlogen. Grote verwondering. Boven alle verwachtingen waren de resultaten goed.

Ik zou elk jaar opnieuw een cursus moeten volgen om die "stoot" terug te krijgen. Het vergt wel enorm veel van mijn energie. Ik word al wel een jaartje ouder.

Lieve liet haar leerlingen de vriendschap tussen twee mensen uitbeelden.

Twee mensen komen bij elkaar. De ene laat in woorden en handelen voelen dat hij aandacht en vriendschap behoeft. De andere gaat erop in, of niet. Dat was de opdracht.

Voorts werden de leerlingen in de uitwerking van deze situatie vrijgelaten. Zo beelden ze een oude dame en een heer uit, moeder en dochter, twee homo's, twee zusters - oude vrijsters, een jong koppeltje met een pas geboren baby.

Hun fantasie was onuitputtelijk, gewoon geweldig. En zelf spelen ze ook graag. Eerst vonden ze het wat moeilijk. Je moet hen sterk motiveren, maar eens eraan begonnen zijn ze niet meer te stoppen. Ze vinden het formidabel.

Uit sommige spelen ontstonden discussies. Over rolpatronen bijvoorbeeld. De "vrouwenrol" met name.

Na een goed situatiespel zit ik weleens met moeilijkheden. Ze willen het dan voor de ganse school spelen. Het kost me dan veel moeite hen aan het verstand te brengen dat de bedoeling van zo'n spel niet zomaar - een stukske spelen - is.

Een tekst vormt meestal de aanleiding. Carmiggelt bijvoorbeeld. Uit die teksten worden met de klas thema's gedestilleerd waarrond dan gewerkt wordt. De leerlingen verdelen zichzelf in groepjes en zwermen uit naar de verschillende lokaaltjes.

Gelukkig staan dieter beschikking anders zou ik heel wat meer klachten over lawaai en rommel krijgen.

De twee uren Nederlands zitten in één blok. Lieve heeft dan de tijd om even rond te kijken hoe het werk in de verschillende groepjes opschiet.

Ik let erop dat ze niet teveel discussiëren maar vlug in hun eigen groepje aan het spelen gaan. De volgende les worden de stukjes voor de klas gebracht. Dat wil zeggen dat de leerlingen tussen de voorbereiding en de opvoering thuis nog een minimum aan materiaal kunnen zoeken. Allerlei attributen, kranten, een koffieservies en van die zaken. Grote verkleedpartijen zijn taboe. Ze begrijpen best waarom. Als ze zich teveel verlaten op het verkleden, dan vervaagt de essentie van het spel.

Het blijft in Lieves klas niet bij situatiespelletjes. Er zijn zgn. leergesprekken, groepswerken, groepsgesprekken, individuele taken.

Ik probeer altijd om hen aan het werk te houden, tot denken aan te zetten. Als we samen een tekst lezen, vraag ik hen eerst wat vragen te beantwoorden. Gewoon bij zichzelf. Daarna praten we er samen over.

Lieve wil het contact met haar leerlingen ook buiten de school bewaren, maar dat lukt niet gauw.

Die vlieger gaat niet op. Als in de klas een film ter sprake komt, stel ik wel eens voor 's avonds naar de film te gaan. Ze willen best wel, maar alleen tijdens de uren.

En dat kan niet altijd. Elk jaar kunnen we wel naar enkele theatervoorstellingen. Een stuk dat echt op hun -euh- niveau was, liep vorig jaar in het Brialmonttheater : "Om dood te vallen", met situaties in een kliniek : het betuttelen van patiënten door verpleegsters, verpleegsters door doktoren. Ze hebben daar echt veel aan gehad. Ook voor hun stage achteraf. Binnenkort gaan we naar "De moeder van David S." door het Mechels Miniatuurtheater.

Wat er ook gebeurt, de rommel lijkt onvermijdelijk. Zijzelf hebben daar nogal wat last van. Alweer die banken verslepen, zeggen ze dan. En dan zeg ik, jamaar mensen, hoe kunnen jullie nu met elkaar praten als je met je rug naar elkaar zit ! We draaien ons wel om - zeggen ze dan.

Weinig aandacht overigens voor spelling, woordenschat en grammatica.

Tot ze er zelf om vragen. Spraakkunstproblemen komen wel eens naar boven bij het lezen en bespreken van teksten. Dan vragen ze hoe dat nu weer zat en dan geef ik daar een les over.

Bij woordenschat ligt het anders. In de lijn van hun opleiding worden de meeste leerlingen nog wel eens met moeilijke woorden geconfronteerd. Vooral diegenen die uit het technisch of algemeen onderwijs komen.

Regelmatig krijg ik allerlei smeebeden om "stof". Ja, en dan doe ik dat maar. Dan rafelen we samen een medicijnenvoorschrift uit elkaar of proberen het te verstaan. Ik probeer hen dan ook wegwijs te maken in het woud der pediaters, orthopedisten, dermatologen en gerieters. Maar woordverklaringen in teksten - netjes op een rij ? Dat nooit.

Nog wat over die prozateksten. De springplank naar die situatiespelletjes.

Ze werkten aan een erg idealistische tekst over vriendschap. Een van de leerlingen had die zelf meegebracht, ze was er zo aan verknocht. Want zo zijn ze : aan de ene kant door en door realisten, maar vaak toch ook echte "zwevers". Ireële prietpraat meestal. Zo van een vriend is iemand die dag en nacht komt en die er altijd wel zal zijn als je hem nodig hebt.

Lieves remedie heet dan "taalbeschouwing". Zulke teksten worden dan ontleed, de tegenstellingen eruit, de flagrante leugens ontmaskerd.

Enfin, als de les gedaan is, blijft er van zo'n tekst niet veel meer over. Maar bij sommige leerlingen gaat dan wel een licht op. Dat ze altijd die "schone" teksten in hun schoolagenda lazen, hoe ze vonden dat die klopten, maar dat ze die nu toch helemaal anders lazen. Diegene die de tekst had meegebracht was natuurlijk razend.

Ken je die tekst over Allerzielen van Herman de Coninck, vraagt Lieve ons.

Heel ironisch was dat. Ik heb ermee gewerkt en heb toen in een klas twee tranerige reacties gekregen. Nog iemand anders was heel boos, maar ze heeft nooit willen zeggen waarom. Dat vind ik nu heel moeilijk, zo van die emotionele uitbarstingen. Dan moet je al je aandacht aan één leerling geven en de rest in de brand laten.

Er wordt in de beroepsklas dus ook met poëzie gewerkt. Van De Coninck, Cees Nooteboom, Van Ostaijen en Paul Snoeck. Lieve wil haar leerlingen laten voelen hoe je met een gedicht anders naar de dingen kunt kijken. Hoe het verworden de persoonlijke ervaringen raakt. En wat stillistisch allemaal kan. Volledige zinnen hoeven niet, werkwoorden die kunnen wegvallen, het relateren van de gekste dingen. Ik laat ze zelf gedichten schrijven. Soms echt heel "mooie" dingen. Naar aanleiding van lessen over vormen van spot hebben we grafschriften voor elkaar geschreven. Die moesten rijmen. De jongste tijd merk ik enige verkoeling. Ik denk dat het komt omdat de leerlingen al in de vorige jaren met poëzie in contact kwamen. Maar hoe ! Let op het rijm -tatàtatàtata - en leer het nu maar van buiten. Als je zo poëzie geeft, gebeurt er niks. Niks. Echte poëzie, die komt niet aan bod. Zelfs bij collega's merk ik weinig poëtisch gevoel, geen poëtische instelling. Als zij die rijkdom niet kennen, hoe kunnen ze dan enige interesse van de leerlingen verwachten ? Met stripverhalen wordt in de klas nooit gewerkt. Ik zou het wel willen, maar ik weet er te weinig vanaf. Ik zou het eigenlijk moeten leren. Stationsromannetjes heb ik al wel besproken. Op het einde van de les zeggen ze dan dat je gelijk hebt, dat ze nergens op lijken. Maar het leest zo plezant !

Onderwerpgericht onderwijs ook. Nogal traditionele thema's, alleszins nog belangrijk genoeg aangezien veel beroepsschoolleerlingen er weinig vanaf weten. Abortus en racisme dus.

Ik behandel die zaken nogal afstandelijk. Ik praat er nogal "sec" over, vertel hoe een en ander gegroeid is. We lezen er samen wat teksten over. Ik vraag hen ook ervaringen uit te wisselen. Later praten we er dan over. Ik pas wel op geen onderwerpen te behandelen die ze vorig jaar en het jaar daarvoor al besproken hebben.

Het thema kindermishandeling blijkt aan te slaan. Als aanleiding werd de film "Voor een glimlach van een kind" bekeken. "Kitsch of kunst" is een onderwerp dat Lieve elk jaar aansnijdt. "Om hen te laten aanvoelen dat die grenzen moeilijk te trekken zijn."

Ook 's lands bestuurlijke instellingen vormen een vast thema. De leerlingen brengen dan kranteknipsels mee. Daaruit komen dan allerlei vragen. Achteraf worden de specifieke termen behandeld. Met politiek willen verschillende klassen weinig te maken hebben.

Aan de raketten heb ik zelfs geen volledige les gewijd. Ze zijn me wel komen vragen of ik naar de betoging ging en we hebben er dan even over gepraat. Amnesty International, ja. Eigenlijk vind ik van mezelf dat ik daarmee niet ver genoeg gegaan ben. We hadden brieven moeten schrijven. Ik denk dat we dat toch nog gaan doen. Het weekend - elke maandagmorgen kan de klas er niet over zwijgen. Goed voor een vast thema bijgevolg. "Ik laat hen gewoon maar wat vertellen. Dat is nog een goeie oefening ook."

Het blijkt wel enige tijd te duren voor iedereen aan de nieuwe manier van werken gewend raakt. De meeste technische vakken bestaan uit voordoen, nadoen en opzeggen wat ingelepeld werd.

Kinderverzorging is een vak waar tien punten op staan. Daar is ook plichtenleer bij. Over het beroepsgeheim - dat is zo erg nog niet - maar hoe je je moet gedragen tegenover een dokter ! De verpleegster moet dit of dat. Moeten ! Die ondergeschikte positie wordt er nu al ingepompt. Soms vragen ze zich af waarmee ze eigenlijk bezig zijn. Nederlands ? Of wat anders. Als ze dat zeggen, weet ik dat ik goed zit.

De punten

Nieuwe werkvormen ontsnappen niet aan het maandelijks rapport. Een situatiespel blijkt moeilijk te becijferen. Het opstel moet het waarmaken.

Ik word wel gedwongen om af en toe wat te geven wat met - zeg maar - verstand te maken heeft. We zoeken dan dertig uitdrukkingen die wat met "handen" te maken hebben. Met tien van die uitdrukkingen moeten ze dan iets schrijven. En daar geef ik dan punten op. Ik moet het wel zo doen. Je weet bij voorbaat niet hoeveel voorbereiding een situatiespel gekregen heeft, overigens kun je affectieve dingen moeilijk quoteren. Ik vind het precies goed dat ze ook zonder cijfers wat doen. Gewoon omdat ze het willen. Met cijfers geef je ze de toelating om te mislukken. Je krijgt natuurlijk wel last met de zgn. puntenjagers. Ja, dan ga ik daar maar 'es mee praten, en als ze echt niet willen, dan geef ik toch cijfers.

Huiswerk is er nauwelijks bij. Er wordt genoeg in de klas gewerkt, ook het groepswerk.

De leerlingen leren elkaar op die manier helpen. Iemand die een jaar overdeed, zit nu naast een hele slimme. De zwakke wordt omhoog getrokken door de sterkere. Dat is een kwestie van solidariteit. Dat is mijn vorm van differentiatie. Met spieken heb ik overigens weinig problemen. Vooral ook omdat ze weten dat de examencijfers steeds gecompenseerd kunnen worden door een gesprek of met een beoordeling op hun medewerking in de klas.

Troubles

Het introduceren van nieuwe werkvormen lijkt geen lachertje. Vooral niet voor de klas.

Van de kant van de ouders heb ik nooit enige tegenwerking ondervonden. Bij de leerlingen ligt dat anders. Hun verwachtingspatroon wordt volledig doorbroken. Geen doceren, niets te blokken. Je vraagt veel meer van henzelf. De eerste reactie is er dan ook één van : laat ons met rust. Maar één keer ze het gewend zijn, krijg ik geweldige resultaten. Als soms een van de schuchtere leerlingen plotseling van alles begint te vertellen - helemaal open bloeit en de anderen zeggen van "tiens", we hebben ze een heel jaar nog niet zoveel horen praten, dan weet ik dat ik op de juiste weg zit.

En de collega's dan ?

Ach, tegen mezelf zeggen ze niks, maar soms vang ik af en toe toch wel wat op. Ik breng m'n leerlingen niets fundamenteels bij. Voor hen is mijn methode natuurlijk wel raar.

Het schoolsysteem, het rapport, het gebrek aan bijscholing. Je begint met zoveel dingen, maar hoe moet je dat nu verder uitbouwen ? Het gevoel van zomaar wat losse dingen naast elkaar te doen. Vooral met dat rapport, als dat afgeschaft werd, zou ik nog veel meer moed hebben om nieuwe dingen te doen.

Toen begon onze cassette recorder vervaarlijk te piepen en kregen we thee met appelgebak.

Anita Van Gool, Krista Nuyts, Inge De Win,
Varenblok 6/1, 2520 Edegem